

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА КОНТРОЛУ ПОСЛОВАЊА БАНАКА
Одељење за специјалну контролу

**АНАЛИЗА ОДГОВОРА БАНАКА НА ДОСТАВЉЕН УПИТНИК
О АКТИВНОСТИМА БАНКЕ ИЗ ОБЛАСТИ УПРАВЉАЊА РИЗИКОМ
ОД ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА
ЗА ПЕРИОД ОКТОБАР 2013–МАРТ 2014.**

Београд, 30. јун 2014.

Садржај:

1. У В О Д	3
2. Општи подаци о банци.....	4
3. Активност банке	5
4. Подаци о странкама.....	9
5. Подаци о трансакцијама.....	13
6. Достављање података управи.....	15
7. Обука запослених	16
8. Резиме	17

1. УВОД

Народна банка Србије је од 2006. године установила праксу посредног праћења активности банака у области управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма прибављањем информација и података од банака на основу достављених упитника о активностима банке у наведеној области.

Упитник о активностима банке у области управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма (у даљем тексту: Упитник) сачињава се два пута годишње, па анализирани периоди обухватају месеце март-септембар текуће године, односно октобар текуће године-март наредне године.

Основни циљеви сачињавања и анализе Упитника су:

- сагледавање тренутног стања у процесу идентификовања, мерења и управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма у целокупном банкарском систему,
- упућивање на примену установљених правила и принципа „Упознај свог клијента“,
- индиректно праћење развоја система управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма у целокупном банкарском систему,
- сагледавање слабих тачака и благовремено указивање банкама на потенцијалну изложеност ризику.

Питања у Упитнику груписана су у шест целина:

Део I: Општи подаци о банци

Део II: Активност банке

Део III: Подаци о странкама

Део IV: Подаци о трансакцијама

Део V: Достављање података Управи за спречавање прања новца

Део VI: Обука запослених

Имајући у виду да је анализа одговора по Упитнику настала на основу података које су банке доставиле Народној банци Србије, а не непосредним прикупљањем у самим банкама, могућа су извесна одступања и ови подаци имају само аналитички карактер.

За период октобар 2013. године-март 2014. године одговоре на Упитник доставиле су све банке (укупно њих 29).

Анализом достављених података по овом упитнику уочено је да су неке банке доставиле одговоре, а да у претходном поступку нису извршиле логичко тестирање тачности достављених података. Највећи број пропуста, као и у претходном периоду, односи се на неслагање податка који се односи на укупан број странака са збиром странака по разним упитима као што је нпр.

класификација клијената по степену ризика (странке ниског, средњег и високог нивоа ризика), примена радњи и мера познавања и праћења странке (поједностављене, опште и појачане мере), подела на резиденте и нерезиденте и сл.

2. Општи подаци о банци

Према резултатима Упитника, банке успостављају пословни однос с клијентом на 2.879 локација на основу разгранате мреже организационих јединица (од тога једна банка на 1.061 локацији). Код 14 банака пословни однос може да се успостави на до 50 локација, 8 банака спада у групу код којих се пословни однос може успоставити на 50 до 100 локација, код пет банака на 100 до 200 локација и код две банке на преко 200 локација. Клијент може извршити готовинску трансакцију на 3.624 локације, при чему 14 банака спада у групу оних које имају до 50 таквих локација, 8 банака је у групи које имају 50 до 100 таквих локација, пет банака има 100 до 200, а две банке преко 200 таквих локација.

Укупан број запослених у банкарском сектору износи 25.718. На основу анализе кретања броја запослених, закључено је да је и у овом анализираном периоду настављена тенденција смањења броја запослених, тако да је крајем марта 2014. године број радника смањен за 1.825 у односу на крај септембра 2013. године.

На нивоу целог банкарског сектора, просечан број клијената банака по запосленом који непосредно обавља послове у вези с клијентима и трансакцијама износи 899, док број обављених безготовинских и готовинских трансакција по запосленом у периоду октобар 2013. године-март 2014. године износи 20.776¹. Број клијената банке по запосленом у посматраном периоду повећан је за 58 у односу на претходни посматрани период, а број обављених безготовинских и готовинских трансакција по запосленом у посматраном периоду повећан је за 2.460 у односу на претходни посматрани период, из чега произилази да су запослени више оптерећени него раније.

Да би се адекватно управљало ризиком од прања новца и финансирања тероризма у условима развијене организационе мреже и, с тим у вези, бројем радника који непосредно или посредно учествују у функционисању банке, потребно је предузети велики обим послова који се тичу спровођења радњи и мера за откривање и спречавање прања новца и финансирања тероризма које је банка као обвезник Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма (у даљем тексту: Закон) дужна да предузме.

¹ Приказани износ односи се на број трансакција без е-банкинг трансакција обзиром да се извршење тих трансакције обавља без директног ангажовања запослених банке

3. Активност банке

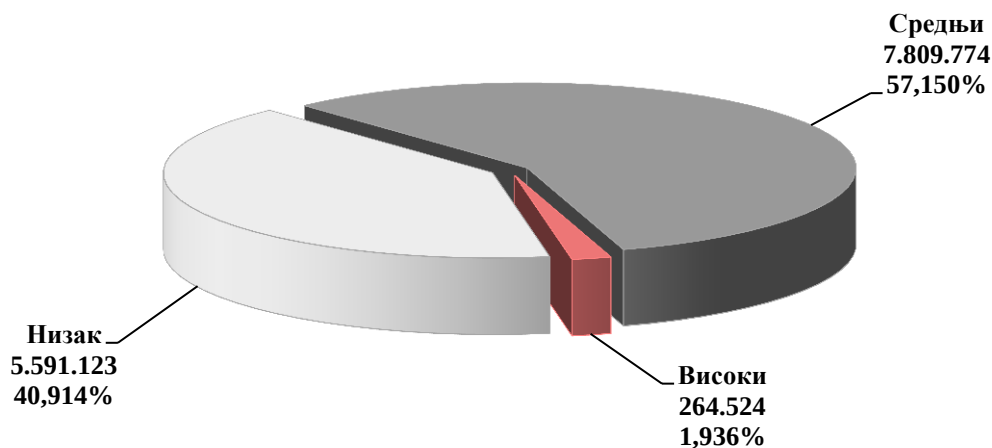
Према одговорима наведеним у Упитницима, све банке су обезбедиле сарадњу овлашћених лица и њихових заменика са осталим организационим јединицама.

Све банке су на основу усвојених унутрашњих аката из области управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма израдиле анализу ризика од прања новца и финансирање тероризма у складу са Одлуком о смерницама за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма („Службени гласник РС“, бр. 46/2009 и 104/2009) коју је донела Народна банка Србије.

На основу података о извршеној класификацији клијената према степену изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма осам банака је више од 80% својих клијената сврстало у категорију ниског ризика, док је њих 13 највећи број клијената (више од 80%) сврстало у категорију средњег ризика. У зависности од степена изложености странке ризику од прања новца и финансирања тероризма, банке су, углавном, класификовале своје клијенте на следеће или сличне нивое ризика: низак, средњи и висок, како је приказано у Графикону 1.

Графикон 1

Структура странака у банкарском сектору сврстаних по степену ризика са стањем у марту 2014. године

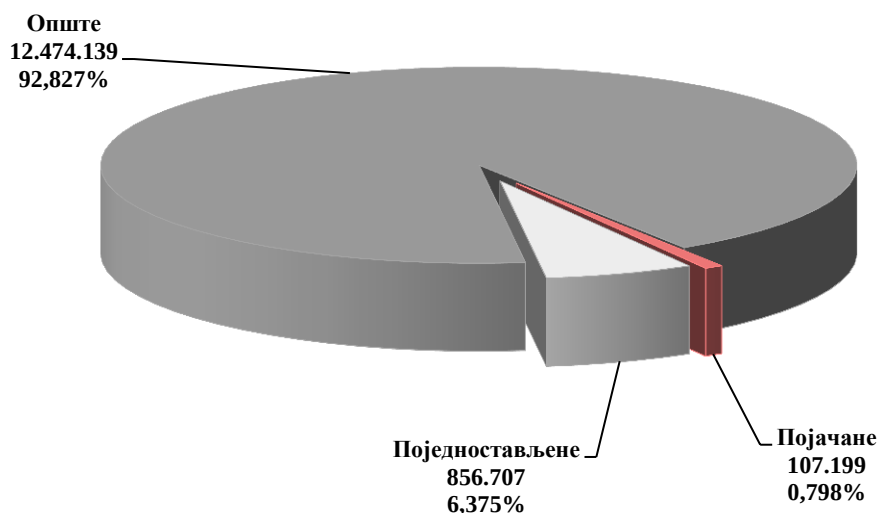

Сагласно Закону, банке су дужне да примењују опште, поједностављене или појачане радње и мере познавања и праћења странке. На основу анализе одговора из Упитника закључује се да банке, и поред тога што су од укупно 13.665.424 класификованих клијента у ниско ризичну групу сврстале њих 5.591.723, поједностављене радње и мере познавања и праћења странке примењују на свега 856.707 клијента, што је приближно исто као у претходном периоду.

Од укупног броја клијената на које се примењују поједностављене радње и мере познавања и праћења, на само три банке односи се 832.175 клијента, а све остале банке их примењују на 24.532 клијената. Достављени подаци даље показују да 12 банака на све своје клијенте које су класификовале у групу ниско ризичних примењује поједностављене радње и мере познавања и праћења странке, четири банке те мере уопште не примењује, док њих 13 то чини само за сразмерно мали део клијената из групе ниско ризичних.

Графикон 2

Структура странака у банкарском сектору сврстаних по примењеним радњама и мерама праћења странке са стањем у марту 2014. године

Како се види на Графикону 2, на нивоу целог банкарског сектора опште радње и мере банке примењују код 92,827% клијената, без обзира на то да ли су они сврстани у ниско или средње ризичну групу, поједностављене радње и мере примењују код 6,375% клијената, док се појачане радње и мере примењују код 0,798% клијената. На постављено питање у Упитнику да ли су својим

унутрашњим актима предвиделе учесталост праћења клијената, сходно нивоу ризика у који су сврстани, све банке су одговориле потврдно.

Све банке су потврдиле да су својим интерним актима предвиделе учесталост праћења трансакција које врше клијенти који су сврстани у категорију с највишим ризиком.

Период праћења међусобно повезаних готовинских трансакција својим интерним актима предвиделе су све банке.

Све банке прекидају пословни однос с клијентом због немогућности спровођења радњи и мера познавања и праћења странке. Према одговорима добијеним путем Упитника, у периоду октобар 2013. године-март 2014. године, 13 банака је прекинуло пословни однос са 2.223 клијента. Од тог броја, две банке су раскинуле пословни однос са 1.930 клијената (или 86,81% укупног броја раскинутих односа), а преосталих 11 банака раскинуло је 293 пословна односа.

У периоду на који се Упитник односи, 8 банака је у 19 случајева одбило понуду за успостављање пословног односа, као и за извршење трансакције, због немогућности извршења радњи и мера познавања и праћења странке. Све банке су се изјасниле да сачињавају службену белешку у писменој форми и да разматрају да ли постоје основи сумње да је у питању прање новца или финансирање тероризма у случајевима када одбију понуду за успостављање пословног односа или извршење трансакције.

Према достављеним одговорима из Упитника, шест банака је вршење појединих радњи и мера познавања и праћења странке поверило трећем лицу и на тај начин прибавило податке и документацију за 8.718 странака (од тога једна банка у 8.508 случајева).

На постављено питање у Упитнику да ли су имале захтеве за отварање анонимних рачуна, штедних књижица на шифру или доносиоца и др. ради прикривања идентитета странке, све банке су одговориле негативно.

Све банке поседују информациони систем који препознаје међусобно повезане готовинске трансакције истог клијента чија је укупна вредност једнака или прелази износ од 15.000 евра.

Према добијеним одговорима, једна банка повезане трансакције прати у току једног дана, 11 банака у периоду од три до 15 дана, 10 банака у периоду од 16 до 30 дана, три банке у периоду до 90 дана, док се код преостале четири банке повезане трансакције прате у зависности од нивоа ризика или постојања сумње. На тај начин банке су знатно унапредиле систем праћења готовинских трансакција, што се у условима њиховог великог броја по запосленом на нивоу банкарског сектора и количине готовог новца која циркулише у том сектору може сматрати значајним са становишта смањивања ризика од прања новца и финансирања тероризма.

Према добијеним одговорима, 26 банака је навело да користе посебан софтвер за препознавање сумњивих трансакција или лица. У овом упитнику

банке су се изјасниле које су индикаторе са Листе за препознавање сумњивих трансакција, као и Листе индикатора у вези с финансирањем тероризма које су објављене на сајту Управе за спречавање прања новца укључиле у тај софтвер.

Такође, банке су навеле и друге (сопствене) индикаторе које су укључиле у софтвер за препознавање сумњивих трансакција или лица.

У следећем прегледу може се видети да су 22 банке навеле да су у свој софтвер укључиле индикаторе за препознавање сумњивих трансакција у вези са прањем новца које су објављене на сајту Управе, и то у следећем броју:

Број укључених индикатора за банке	Број банака
мање од 5	2
5–9	9
10–14	5
15 и више	6

Према подацима из Упитника, 20 банака се изјаснила да је у свој софтвер укључила и индикаторе за препознавање сумњивих трансакција у вези с финансирањем тероризма, и то у следећем броју:

Број укључених индикатора у вези са финансирањем тероризма	Број банака
мање од 3	9
3–5	8
више од 5	3

Поред ових, све већи је број индикатора које банке развијају саме и примењују их у свом софтверу, а број банака у зависности од примењених сопствених индикатора је дат у прегледу који следи:

Број укључених индикатора које су банке саме развиле	Број банака
мање од 5	8
5–9	6
10–19	4
21 до 25	2
50	1

Као друге индикаторе укључене у софтвер, банке најчешће наводе оне који се не могу везати за индикатор с листе, већ су модификовани и прилагођени једноставнијој примени. Поједине индикаторе банке су формулисале на основу досадашњег искуства у праћењу пословања странака и на посредан начин указале у којој се мери оне ангажују на пословима спречавања прања новца и финансирања тероризма.

У обухваћеном периоду, 29 банака је вршило унутрашњу контролу послова у вези са спречавањем прања новца и финансирања тероризма, при чему су неправилности утврђене код њих 24. Најчешћи налази те контроле односе се на неадекватну или непотпуну документацију при вршењу идентификације странке при успостављању пословног односа или вршења трансакције, неприбављање документације о стварним власницима странке, неоверавање копије документације (верификација) од стране запослених, неажурирани подаци о странци у систему банке, неправилно извршена класификација клијената по степену изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма, обука запослених и сл. Све банке које су својим унутрашњим контролама утврдиле неправилности предузеле су мере за њихово отклањање.

4. Подаци о странкама

Преглед клијената у банкарском сектору по броју и врсти (резидент/нерезидент, правна/физичка лица) у марту 2014. године, на основу података из Упитника, приказан је у графиконима од 3 до 5.

Графикон 3 приказује апсолутно и релативно учешће резидената и нерезидената у целокупном банкарском сектору у марту 2014. године.

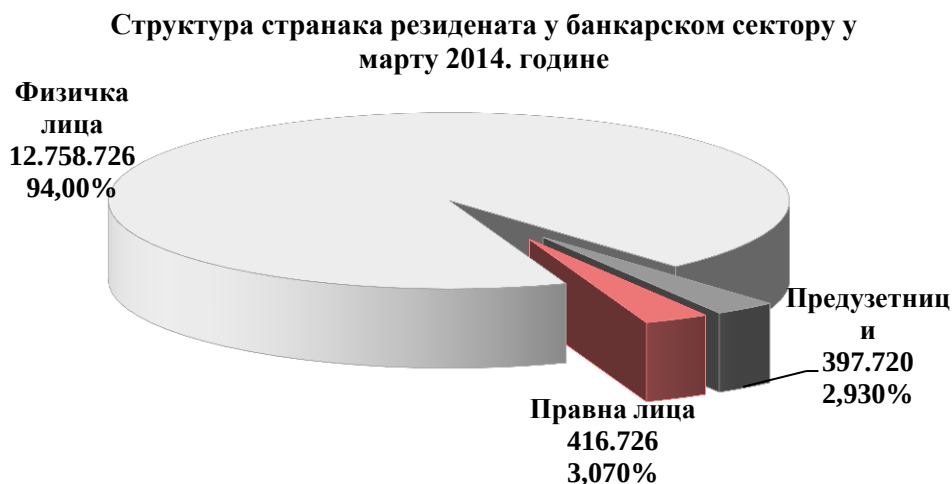
Графикон 3

У односу на претходни период однос између броја странака резидената и нерезидената се веома мало променио (учешће странака резидената се смањило и обрнуто), тако да сада број странака резидената износи приближно 99,23%, а нерезидената приближно 0,77%, од укупног броја странака.

У укупном броју резидената, и даље је највећи број физичких лица и тај број је 94% од укупног броја клијената резидената. Учешће правних лица је 3,07%, а предузетника 2,93% од укупног броја клијената резидената, што представља мало смањење ове две категорије странака у односу на претходни период. Ова структура приказана је Графиконом 4.

Графикон 4

Број клијената нерезидената физичких лица мало се смањило и сада износи 90.278, док је број правних лица нерезидената остао приближно исти као и у претходно посматраном периоду.

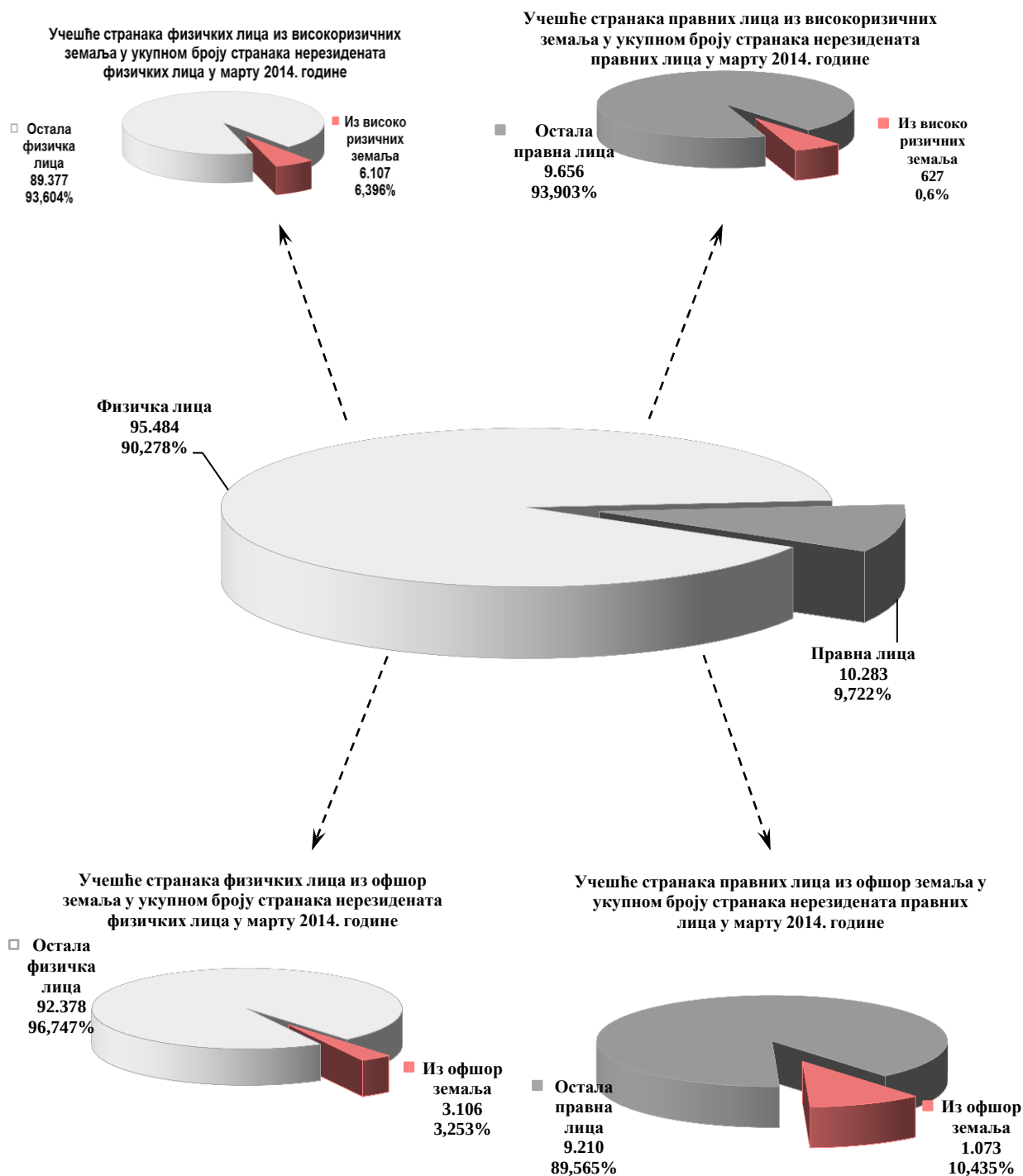
Графиконом 5 поред структуре странака нерезидената у банкарском сектору приказан је и удео странака из високоризичних земаља у укупном броју странака нерезидената. Одлуком о смерницама за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма дефинисани су фактори на основу којих се одређује да ли поједина земља или географска локација носи виши ризик од прања новца и финансирања тероризма, и то: државе према којима су Уједињене нације, Савет Европе, OFAC или друге међународне организације примениле санкције, ембарго или сличне мере; државе које су кредибилне институције (FATF, Савет Европе и др.) означиле као оне које не примењују адекватне мере за спречавање прања новца и финансирања тероризма; државе које су кредибилне институције означиле као оне које подржавају или финансирају терористичке активности или организације; државе које су кредибилне институције (нпр. Светска банка, ММФ) означиле као државе с високим степеном корупције и криминала.

Број физичких и правних лица из високоризичних земаља мало се повећао и сада је учешће ових странака у укупном броју странака нерезидената 6,097% за физичка и 6,396% за правна лица.

Поред наведеног, приказан је удео странака из оф-шор земаља у укупном броју странака нерезидената. Оф-шор дестинацијама могу се сматрати оне земље у којима постоји двојна пореска политика, веома повољна за компаније које немају пословање у тој земљи, већ само регистровано седиште, и за које је уобичајено да послују на локалном тржишту. Број физичких лица из ових земаља се повећао са око 2.700 на 3.106 лица, док је број правних лица из оф-шор земаља остао приближно исти – структура је приказана у Графикону 5 који следи.

Графикон 5

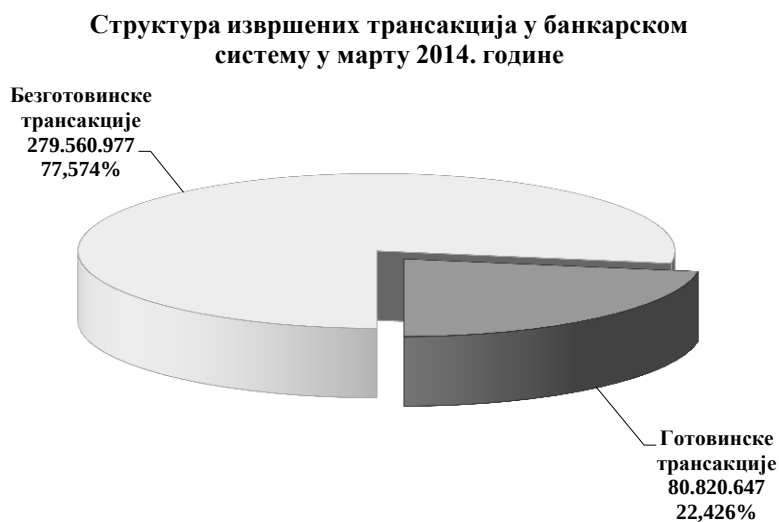
Структура странака нерезидената у банкарском сектору у марту 2014. године

5. Подаци о трансакцијама

У посматраном периоду банке су обавиле 279.560.977 безготовинских трансакција, или за око 1% више него у претходном периоду. Број готовинских трансакција који је обављен на нивоу банкарског сектора износи 80.820.647, што је за око 1% више него у претходном периоду. Учешће готовинских трансакција у укупном броју трансакција је незнатно смањено и износи 22,426% (у претходном периоду је било 23,6%). Структура извршених готовинских и безготовинских трансакција у банкарском сектору у периоду октобар 2013. године-март 2014. године приказан је у Графикону 6, док је у Графикону 6а дат преглед извршених безготовинских и готовинских трансакција за период од прве половине 2010. закључно са периодом октобар 2013. године-март 2014. године.

Графикон 6

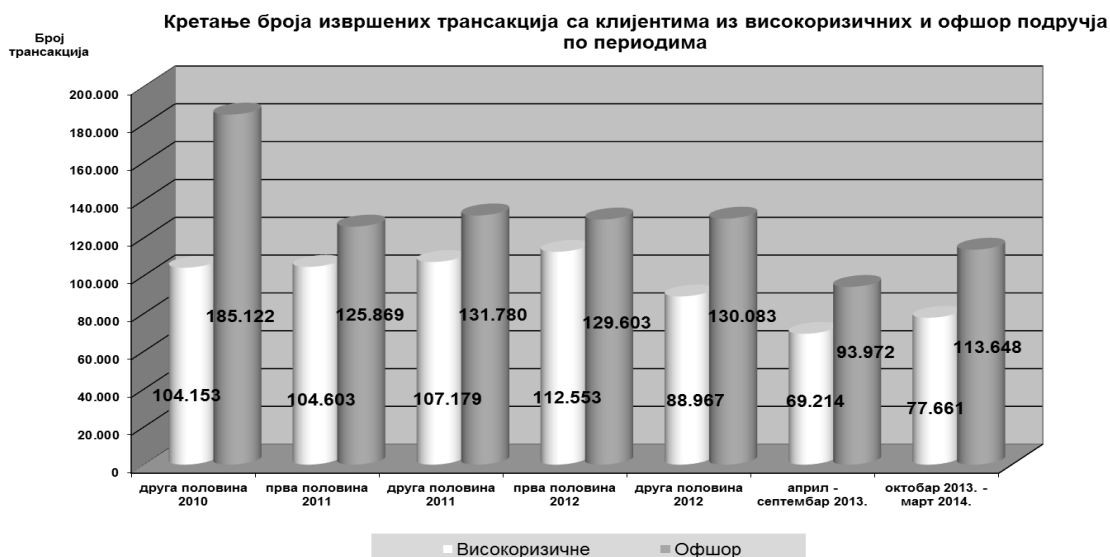
Графикон 6а

Банке су извршиле 309.609 готовинских трансакција, у износу од 15.000 евра или више у динарској противвредности, што је знатно мање (око 43,27%) у односу на претходни период, а чини приближно 0,38% од 80.820.647 укупно обављених готовинских трансакција.

Са клијентима из високоризичних географских подручја извршено је 77.661 трансакција, а са клијентима из оф-шор географских подручја 113.648 трансакција. Број обављених трансакција с клијентима из високоризичних подручја је у овом периоду повећан (за приближно 12% у односу на претходни период), док је број обављених трансакција с клијентима из оф-шор географских подручја исто повећан (за приближно 21% у односу на претходни период).

Графикон 7

6. Достављање података управи

Број пријављених готовинских трансакција чија је вредност једнака износу од 15.000 евра или више, обрачунато по средњем курсу Народне банке Србије на дан вршења трансакције, у последњем посматраном периоду износи 109.322 (Графикон 8). Пропис је стриктно регулисао да банка није у обавези да Управи пријави готовинске трансакције у износу од 15.000 евра или више у динарској противвредности које обаве клијенти јавна предузећа, директни и индиректни корисници буџетских средстава, као и странке за које се у складу са Законом примењују поједностављене мере познавања и праћења, или готовинске трансакције којима се врши пренос новца с једног рачуна странке на други ако су отворени код исте банке, замена новца на рачуну странке за другу валуту а новац остаје на рачуну код банке, орочавање новца на рачуну странке или реорочавање. Тако је број трансакција који је пријављен Управи знатно мањи од поменутог броја укупно обављених готовинских трансакција у износу од 15.000 евра или више у динарској противвредности.

Графикон 8

Банке су у анализираном периоду Управи пријавиле 343 трансакције (само једна банка је пријавила 48) на које су индикатори за препознавање сумњивих трансакција указивали да постоје разлози за сумњу (у даљем тексту: сумњиве трансакције), што је за 27% мање у односу на резултате добијене из претходног упитника. У овом периоду број пријављених трансакција Управи се смањио за 92 трансакције, уз напомену да је једна банка број пријављених трансакција Управи смањила за 97 трансакција, што значи да су остале банке остале на истом нивоу као у претходном анализираном периоду.

У посматраном периоду, три банке нису пријавиле ниједну сумњиву трансакцију, 15 банака је пријавило до десет сумњивих трансакција, четири банке је пријавило од 11 до 20 трансакција, а седам банака је пријавило више од 20 таквих трансакција, од којих је једна пријавила 48 сумњивих трансакција.

Графикон 9

Према подацима наведеним у Упитнику, запослени у банци су доставили овлашћеном лицу 1.184 интерна извештаја у случајевима када су посумњали да у вези с клијентом или његовом трансакцијом постоји ризик од прања новца и финансирања тероризма. Број интерних извештаја које су запослени у банци доставили овлашћеном лицу у анализираном периоду је мањи за 88 интерних извештаја у односу на претходни период.

Четири банке у периоду који обухвата Упитник нису сачиниле ниједну службену белешку о неувичајним трансакцијама, сходно члану 296 став 2. Закона.

У периоду који је обухваћен Упитником, шест банака је привремено обуставила извршење десет трансакција.

7. Обука запослених

Према одговорима датим у Упитнику, у целокупном банкарском систему послове који су у директном контакту са странкама непосредно обавља укупно 15.194 запослена, што је за 929 запослених мање него у претходном периоду. Све банке су израдиле програм годишњег стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених који обављају послове откривање и спречавања прања новца и финансирања тероризма и прилагодили га својим позицијама у банци.

Банке обуку запослених обављају према годишњем плану и програму. Код највећег броја банака обука се врши најмање једном годишње, периодично по потреби, приликом пријема нових радника, у зависности од измена законске и интерне регулативе итд., док петина банака обуку организује више од два пута годишње. Да се обучавању радника придаје велики значај, говори усвајање и развој нових, ефикаснијих начина стручног оспособљавања. Обуку најчешће врше овлашћена лица и њихови заменици, обучени руководиоци организационих јединица и запослени одељења за контролу усклађености пословања презентацијама у тренинг-центрима, интерактивним тренинзима, путем *E-learning* апликација, презентација у *powerpoint*-у, телефоном, објавама на локалној мрежи, путем екстерних семинара, предавања, упознавања с новим трендовима у покушајима прања новца и финансирања тероризма. Запосленима су на интранет страницама банака доступна сва упутства из те области, законска регулатива, а по потреби се користи и електронска пошта да би се организациони делови обавестили о обавезама у вези са спречавањем прања новца и финансирања тероризма.

8. Резиме

Идентификовање, мерење и управљање ризиком од прања новца и финансирања тероризма у целокупном банкарском систему је на релативно задовољавајућем нивоу, али и даље постоје разлике у квалитету управљања тим ризиком у појединим банкама. Без обзира на своју величину и сложеност, свака банка је дужна да разради одговарајући систем за управљање ризиком од прања новца и финансирања тероризма који би требало да обезбеди да се сви елементи који утичу на овај ризик континуирано и свеобухватно идентификују, процењују, надзиру и ублажавају.

Све банке су својим интерним актима прописале обавезу поштовања правила и примене принципа „Упознај свог клијента“. Такође, све оне посвећују дужну пажњу обуци, пре свега запослених који су у непосредном контакту са странкама или учествују у обављању трансакција. Већина банака је у посматраном периоду извршила унутрашњу контролу предузетих радњи и мера с циљем спречавања прања новца и финансирања тероризма и предузела мере за отклањање утврђених неправилности.

Одговори који се односе на класификацију клијената према степену ризика од прања новца и финансирања тероризма и одговори који се односе на примену радњи и мера познавања и праћења странке у зависности од нивоа процењеног ризика – указују да је код извесног броја банака неопходна даља анализа ових послова и унапређење интерних аката који регулишу ове области. Наиме, у складу са извршеном анализом ризика странке, банке су процениле да због природе пословног односа, облика и начина вршења трансакције, пословног профила странке, односно других околности повезаних са странком, постоји

незнатан или низак степен ризика од прања новца или финансирања тероризма за преко 40% клијената. Иако би, сагласно Закону, банке на ове клијенте могле да примењују поједностављене радње и мере оне су их у посматраном периоду примењивале тек на нешто више од 6% клијената. , при чему се посебно истиче да је релативно учешће нискоризичних клијената смањено у односу на претходни период. Адекватна примена поједностављених радњи и мера над већим бројем странака свакако би омогућила банци ослобађање ресурса и већу посвећеност странкама које носе повишен ризик од прања новца и финансирања тероризма, што је и основна сврха примене процене ризика.

Будући да се 26 банака изјаснило да имају софтвер за препознавање сумњивих трансакција, уз примену одређеног броја индикатора, има простора за додатно напредовање у овој области, како би све банке имале одговарајуће софтвере. Укупно 19 банака се изјаснило да је, осим индикатора са листа објављених на сајту Управе, у свој ИТ систем имплементирало и додатне индикаторе из сопствених листа индикатора као што су нпр: учестале појединачне или више међусобно повезаних готовинских трансакција чија је укупна вредност једнака или прелази износ од 15.000,00 евра, полагање или подизање готовине у износима нешто нижим од износа прописаног за пријављивање по Закону, готовинске уплате и исплате једног физичког лица на више партија, готовинске уплате и исплате више физичких лица на једну партију, трансакције које се извршавају преко система брзог трансфера, отварање рачуна од стране невладине/непрофитне организације и сл. Коришћење унапређених ИТ система у многоме олакшава банкама да квалитетно управљају људским ресурсима на начин што ће запослени банке ангажовани на пословима спречавања прања новца и финансирања тероризма више времена и напора уложити на анализу трансакција које је систем банке већ издвојио.

Иако Банке посвећују све већу пажњу анализи клијената и трансакција са становишта сумње у прање новца или финансирање тероризма, неопходно је insistирати на повећању квалитета извршених анализа на основу којих се у банци закључује да ли је трансакција/странка сумњива или није, као и даљем унапређењу приступа на бази процене ризика како банка не би била изложена ризику да буде злоупотребљена у сврху прања новца и финансирања тероризма.